

Eliade, M. (2016). Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar. Cem Soydemir (çev.). Ankara: Doğu Batı, 172 s.

Hülya HACİSMAİLOĞLU*

E-Mail: hülya.haciismailoglu@ikc.edu.tr

Mircea Eliade Türkiye’de en iyi tanınan, eserleri en çok tercüme edilen Batılı bir Dinler Tarihçisidir. Son yıllarda yazarın eserlerini tercüme edip yayınlama işini Doğu Batı Yayınevi üstlenmiştir. Eser, son bölüm hariç, yazarın 1966-76 yılları arasında verdiği muhtelif konferanslar ve derslerden derlenmiştir. Bu nedenle her bir bölümde, anlatım üslubunun bir nebze de olsa değiştiği hissedilir. Derleme niteliğinde olan kitap bir önsöz ve 6 ana bölümden oluşmaktadır.

Eserin ilk bölümü “Kültürel Modalar ve Dinler Tarihi” başlığını taşımaktadır. Eliade, burada bize Zamanın Ruhunun (Zeitgeist) popüler felsefi ve edebi akımlarından yani dönemin kültürel modalarından örnekler sunmakta ve bu örneklerin ince tahlilini yapmaktadır. Örnekler arasında Paris’te doğan, Avrupa ve Amerika’da yaygınlaşan üç kültürel moda dikkat çekmektedir. Bunlar, Planète (Gezegen) isimli bir dergi ve Teilhard de Chardin ve Claude Levi-Strausse adında iki yazardır. Eliade’ye göre derginin ve kişilerin popüler olmasının nedeni içinde buldukları dönemin varoluşçuluğuna sert bir tepki vermeleri, tarihe kayıtsız kalmaları ve fiziksel doğayı yüceltmeleridir. Modern insanın fiziksel doğayla barışması, daha önce Hıristiyanlık tarafından bastırılan, arkaik ve pagan dini ve uygulamaların popülaritesini artırmıştır ki bunun etkilerini astroloji tahminlerinin yaygınlaşmasında, Batı da ortaya çıkan cadılık furçasında görmek mümkündür.

Kitabın ikinci bölümü “Dünya, Şehir, Ev” konusuna ayrılmıştır. Yeryüzüne yayılmış şehirler ve şehirleri oluşturan evler arkaik dönemden itibaren kutsalla ilişkilendirilmişlerdir. Yazar bize, bir Moğol çadırının yapısal özellikleri, Roma şehrinin kuruluşundaki etkenlerin yansımaları, toplumların kozmogonik mitleriyle ilişkilendirerek göstermektedir. Yine aynı konuda bizim daha yakından bildiğimiz İsrailoğulları’nı örnek vermektedir. Yahudiler için Kudüs şehri ve şehrin odak noktası olan Süleyman Mabedi, yeryüzünün merkezi, kutsalın kutsalıdır.

Bir sonraki bölümde “Ölüm Mitolojileri: Bir Giriş” bahsi ele alınmaktadır. Geleneksel kültürlerde ölüm bir lütuf olarak görülmemektedir. Adem ve Havva kıssasında olduğu gibi arkaik kültürlerin mitlerinde “ölüm” ya ataların hatalı davranışı sonucu dünyaya gelmiştir

* Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

ya da yaşamı tamamlayıcı bir unsur olarak kabul edilir. Yazar bu görüşünü desteklemek için okuyucuya mitolojiden birçok örnek sunmaktadır.

“Gizembilim”, “okültizm” ve “ezoterizm” terimlerinin tahliliyle başlayan dördüncü bölüm “Gizembilim ve Modern Dünya” başlığını taşımaktadır. Yazar, bu bölümde on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda gizembilime duyulan ilgi patlamasının nedenlerine ışık tutar. Gizembilime duyulan ilginin sonucu olarak astroloji tarihte hiç olmadığı kadar modern toplum içinde yerini almıştır. Astroloji, insanı, yıldızların etkileşimi sonucu evren içerisinde anlamlı bir yere oturtmasıyla birlikte on dokuzuncu yüzyılın varoluşçu akımın saçma ve anlamsız dünyasından kurtarmıştır. Yazar, genel anlamda olumlu bir bakış açısı sunan bu gizembilim anlayışının aksine yine aynı dönem içerisinde René Guénon’un yeniden formüleştirdiği ve kötümser bir bakış açısına sahip olan geleneksel ezoterizme de dikkat çeker.

Kitabın beşinci bölümünde Eliade modern toplum içerisinde dikkatini çeken diğer bir popüler kültür olan büyücülüğe dair yorumlarını “Avrupa Büyücülüğüne Dair Bazı Saptamalar” başlığı altında ele almaktadır. Batı’da on altıncı yüzyılda başlayan bu ilgiyle birlikte günümüzde bu alanla ilgili ciddi bir literatür oluşmuştur. Yazar, literatürden bazı örnekler sunarak büyücülüğün kökenindeki Hıristiyanlık öncesi inançlar ve ritüeller arasında ilişki kurmaya çalışır. Yine engizisyon tarafından başlatılan cadı avıyla büyücülüğe son vermeyi amaçlayan Hıristiyanlık, onu daha da körüklemiş görünmektedir. Eliade, yine engizisyonun büyücülüğü sapkınlığa indirgemesinde etken olan büyücü orji ayinlerinden örnekler sunarak bunların tahlilini yapar.

Kitabın son bölümü olan “Ruh-Tin, Işık, Tohum” da Eliade, “mistik ışık” fenomeninin izlerini farklı dini kültürler içerisinde sürer. Özellikle mistik gelenekler içerisinde yaşanan ışık tecrübesi birçok kültürde maddi dünyanın ötesinde ruhsal-tinsel dünya ile özdeşleştirilmektedir. Güneşin ata olarak kabul edildiği birçok inançta ışık “başlangıç”, kozmik zamanları da temsil etmektedir. Bu nedenle Eliade bu bölümde kozmolojik zaman mitleri içerisinde ışık ile irtibatlı olan tohum (semen) mitlerini de vermektedir.

Mircea Eliade eserlerinde alışkın olduğumuz anlatım üslubuna burada da rastlamaktayız. Yazar, bir fenomenin, muhtelif din ve inançlar arasındaki benzerliklerini verir ve bir Dinler Tarihçisi gözüyle bunları karşılaştırarak doğru anlamı yakalamaya çalışır. Konuyu desteklemek açısından verdiği örnekler konunun daha anlaşılır ve akıcı okunmasını sağlar. Özellikle ele aldığımız eserde daha popüler konuların ele alınması yazarın hitap ettiği kitleyi genişletmekte olup büyücülük, astroloji gibi konulara yaklaşımda farklı bir bakış açısı sunmaktadır.